

**Schokkend beeld
van vluchtelingen
en hun detentie in
Nederland.**

pagina 3

**Spreeken over vrede is
teveel een zaak van de
weldenkende *happy few*
geworden.**

pagina 6

**De investerings-
praktijk van de ING
in wapenproductie
en -handel is ronduit
slecht.**
pagina 9

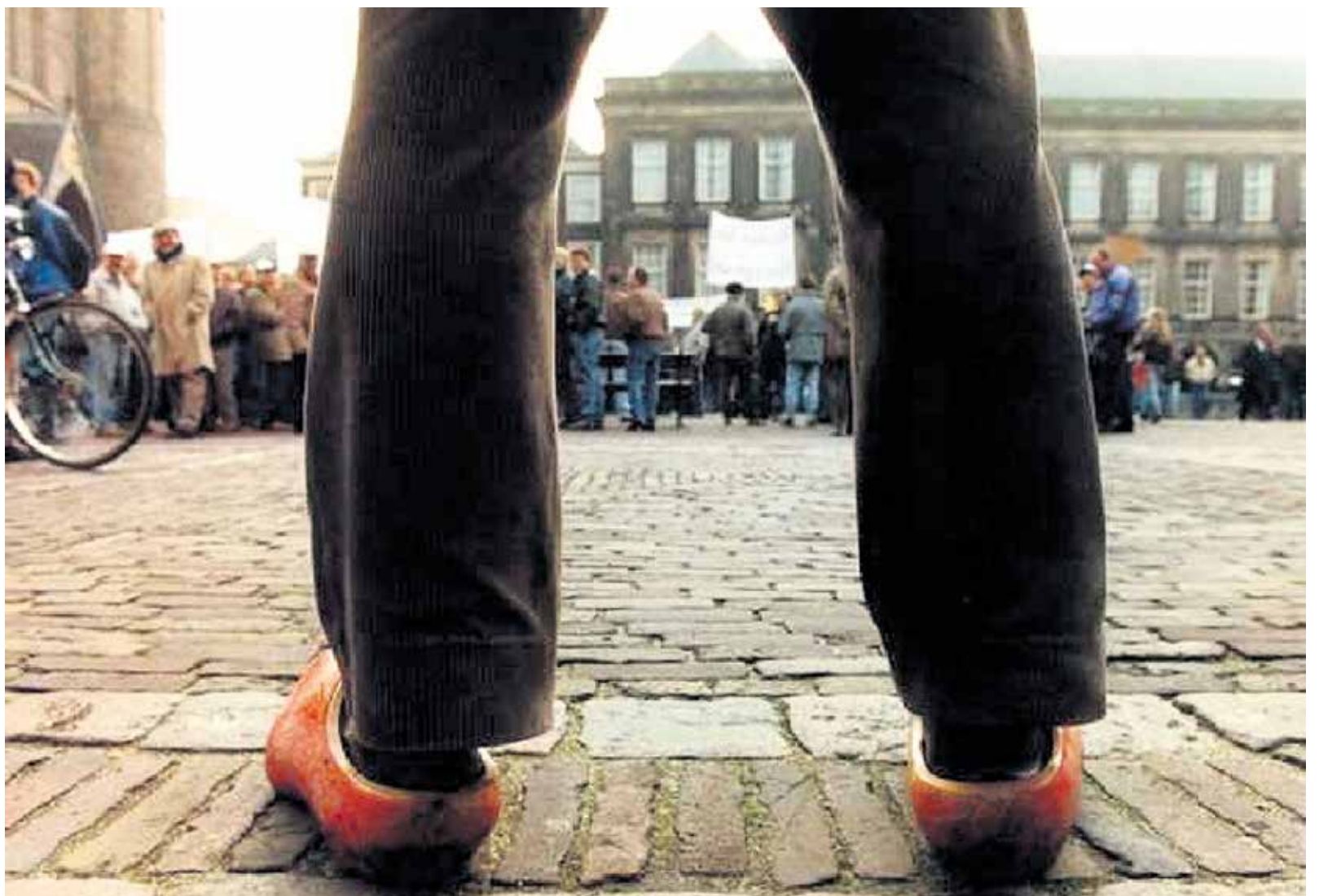
Greetje Witte-Rang

We zitten opgesloten in een neo-liberaal verhaal dat ons grote ellende gebracht heeft. We moeten dus vragen stellen en anderen niet onze kaders laten bepalen. We stellen ook vragen die anderen als 'buiten de orde' beschouwen. Vragen als: waarom is het eigenlijk zo erg als de zorgkosten hoog zijn? Waarom zou het erg zijn als onze knapste koppen naar het buitenland gaan, als we bonussen zouden verbieden en belastingen verhogen? Waarom traint en betaalt de overheid geen vredeswerkers in plaats van militairen?

We moeten vragen blijven stellen, aan onszelf en aan elkaar. Dat werkt alleen als je je begeeft in kringen waarvan je kunt verwachten dat die vragen er serieus genomen worden. Daarbij moeten we bereid zijn te leren over onszelf. Daarom zijn oecumenische contacten zo belangrijk. Heel verhelderend is het van anderen te horen hoe zij jou zien, want wij zijn o zo vergeetachtig en relativerend als het gaat om wat wij doen en deden. In het slavernij-project van *Kerk en Vrede* leerden we dat wij wel denken dat slavernij lang geleden is, maar dat de nabestaanden van de slachtoffers daar heel anders over denken, en ons veel duidelijk kunnen maken over onszelf en ons economisch systeem. Hoe kijkt Turkije naar ons na de vernederende behandeling rond toetreding tot de EU? Rusland na de dood van Dalmatov? Wie zijn wij in de ogen van ontwikkelingslanden die door onze belastingpolitiek miljoenen aan inkomsten mislopen? Zijn we in werkelijkheid wel die we denken te zijn?

Geen complotdenken

Daarbij moeten we bereid zijn om te studeren en te leren van de inzichten van anderen. Want laten we ons geen illusies maken over de vormen die het kwaad aanneemt. We willen het milieu beschermen, dat wil toch iedereen? We willen het bankwezen veilig maken, dat is toch in ons aller belang? Maar zo zit het niet. Er zijn groepen die er veel belang bij hebben dat dat niet gebeurt, en die het geld hebben om daarvoor te zorgen. Dat is geen complotdenken, maar realiteit. Bekijk de website van *Corporate Europe Observatory*, een organisatie in Brussel, waar gegevens te vinden zijn over de lobby in Brussel bij de EU. In de Verenigde Staten is het verplicht lobby-activiteiten te melden, in Europa niet. Dus wat we weten, is waarschijnlijk het topje van de ijsberg.

Het topje van de lobby van de tabaksindustrie bijvoorbeeld bestaat uit zo'n 100 lobbyisten die met een budget van ruim 5 miljoen euro politici en ambtenaren bestoken om de besluitvorming te beïnvloeden. Hetzelfde gebeurt in andere sectoren. Uit het feit dat de regelgeving voor de banken nog steeds ver achterblijft bij wat werkelijk nodig is, blijkt hoe effectief zo'n lobby is. Al die bedrijven en banken huren advocaten in om landen die lastige wetten willen invoeren, te vervolgen en dat kost rijke, maar ook arme landen miljoenen. Democratie en economische macht laten zich slecht combineren.

De man die ervoor verantwoordelijk was dat in Nederland geen statiegeld werd ingevoerd op blikjes en plastic flesjes, staatssecretaris Van Geel, is nu voorzitter van de lobbyorganisatie van de Nederlandse frisdrankenindustrie. Die draaideur treffen we overal aan. Dat is geen complotdenken, dat is de werkelijkheid. Een werkelijkheid waarover we veel te weinig horen.

De gemeente van Christus als geweldloos alternatief.

Een echte pacifist is een activist

Het voorgaande brengt ons tot de volgende conclusies:

- *vragen stellen en het gesprek met anderen zijn nodig voor de gemeente als alternatief;*
- *om werkelijk een alternatief te kunnen bieden, is zelfreflectie nodig;*
- *als het gaat over dat 'alternatief' is ook onderzoek nodig en dus ook steun van de kerken en gelovigen daaraan.*

Het geweldloos alternatief

Als je de rapporten leest die ik hierboven beschreef, is geweldloosheid niet het eerste woord dat bij je opkomt. Integendeel. *Kerk en Vrede* heeft geweldloosheid in haar uitgangspunten staan. Maar dat is niet omdat wij zo zachtaardig zijn. Integendeel. Het is omdat we de woede en ontzetting kennen en begrijpen van mensen die geconfronteerd worden met geweld en onrecht. We weten wat dat aan krachten oproept, en aan destructie. En daar willen we niet aan toegeven.

Maar in een samenleving die aan geweld en aan gewelddadige op-

lossingen de voorkeur geeft; die voor de interne rust vijandsbeelden nodig heeft; die een economisch denken hanteert waarin mensen tegen elkaar opgezet worden en een beleid waarin mensen vernederd worden, in zo'n samenleving moet je heel wat doen om die geweldloosheid vorm te geven. Een echte pacifist is een activist. In de Theologische Werkgroep van *Kerk en Vrede* volgen we mede daarom nauwgezet wat de Wereldraad van Kerken op dit terrein doet. De gedachte van de rechtvaardige oorlog is gelukkig losgelaten. In oorlogen worden vrouwen en kinderen verkracht, wordt gemarteld, wordt vermoord en geplunderd. Altijd en aan alle kanten. Het slechtste in mensen wordt naar boven gehaald en het is een grove onderschatting van de kracht van het kwaad om te denken dat dat anders zou kunnen. Wie pleit voor geweldloosheid, doet dat niet omdat hij lichtvaardig denkt over de zondigheid van de mens, maar omdat hij de diepten en complexiteit daarvan heeft leren zien, en zich geen illu-

sies meer maakt. De zonde kleeft ons aan, is in de structuren van onze samenleving gekropen. Het begrip 'erfzonde' is ten onrechte bij het oud vuil gezet, want het is een adequate omschrijving van onze conditie. Ook van onze maatschappelijke conditie.

Wie zich dat bewust is en anders wil, zal merken dat hij zich er nauwelijks aan kan onttrekken. Ons voedsel, onze kleding en de andere zaken waarmee we ons omgeven zijn al te vaak verbonden met minachting van mensen en milieu, wat ons minimaal tot helers en profiteurs maakt. Die erfzonde is zo alomtegenwoordig, dat we gemeenschappen én de hulp van de Geest nodig hebben om manieren te zoeken om uit te breken, om wegen te vinden die niet het doen van onrecht dicteren, om werkelijk vrij te zijn. We mógen niet anders dan zoeken naar alternatieven.

Dat is waar de Wereldraad ons toe oproept met zijn spreken over

vervolg op pagina 2

ACTIVIST

vervolg van pagina 1

rechtvaardige vrede, *Just Peace*. Laten we er in vredesnaam alles aan doen om oorlogen te voorkomen. Daarvoor is nodig: vrede tussen de volkeren, vrede op de markt, vrede met de aarde en vrede in de gemeenschap.

De vredesgemeente

In onze werkgroep spreken we over 'vredesgemeente'. Dat is niet een gemeente die de vragen van onrecht en vijandschap als een interessant thema voor een gespreksgroep beschouwt, maar die, om het met de woorden van de doopsgezinde theoloog Sjouke Voolstra te zeggen, het vredesgezuigenis als organiserend principe hanteert, tot uitdrukking komend ook in organisatie, financiën en menskracht. En, voegt Voolstra daaraan toe, de bestaande, slechts op eigen overleven bedachte gemeente, "ontleent haar bestaansrecht slechts aan de mate waarin ze bereid is haar organisatie dienstbaar te maken aan het in het leven roepen van nieuwe vredesgemeenschappen."

We ontdekten de theoloog Hauerwas die in zijn boek *Een robuuste kerk* laat zien hoezeer ook mensen in de kerken de denkwijzen van de ons omringende wereld overnemen, terwijl het evangelie een radicaal ander geluid laat horen dat iedereen aan het denken zet. Met Hauerwas denken we verder te komen bij het nadenken over de gemeente als gewelddoos alternatief.

Vredesstichten, zegt Hauerwas, is gebaseerd op een lange traditie van het omgaan met verschillen, maar die verbeelding is opgedroogd, we hebben geen praktijk ontwikkeld om onrecht aan de kaak te stellen en zo geweld te voorkomen. En zo, zegt hij, hebben we de wereld in de steek gelaten; "we hebben nagelaten in ons eigen leven getuige te zijn van die vorm van conflict die noodzakelijk is om een gemeenschap van vrede te zijn. Zonder het voorbeeld van een vredeachtende gemeenschap heeft de wereld geen alternatief om geschillen bij te leggen dan met geweld."

Conflicten aangaan als gemeente: dat staat haaks op wat we vandaag de dag zien, nu gemeenten vooral in dienst lijken te staan van de gezelligheid. In die situatie het gesprek over de vredesgemeente aangaan, is niet eenvoudig. Maar we willen het proberen, langs de wegen die ik hier heb geschetst.

Bram Grandia nam afscheid bij de IKON. In de uitnodiging riep hij op tot 'out of the box'-denken. "Dat klinkt goed, maar we moeten uitkijken dat we niet van de ene box naar de andere verhuizen." Aldus de reactie daarop van Greetje Witte-Rang die bij de gelegenheid een inleiding hield, in bovenstaand artikel voor Vredesspiraal door de redactie bewerkt.

Naar Volkel: geen modernisering kernwapens

Ondanks het hardnekkige zwijgen van de regering is breed bekend dat op de vliegbasis Volkel in Noord-Brabant Amerikaanse kernwapens zijn opgeslagen. Deze liggen al ruim vijftig jaar klaar voor gebruik in NAVO-verband door Nederlandse piloten. De roep om deze kernwapens te verwijderen klinkt steeds luider. Ook de politiek blijkt nu wel klaar met de bommen op Volkel. Afgelopen december nam de Tweede Kamer, op initiatief van het CDA, een motie aan waarmee de regering werd opgeroepen "de verwijdering van tactische kernwapens uit heel Europa als harde doelstelling te formuleren". De Verenigde Staten hebben echter andere plannen. Half juni kondigde president Obama aan

het Amerikaanse kernwapensenaal verder te gaan reduceren, maar de Amerikaanse tactische kernwapens in Europa worden juist gemoderniseerd. De verouderde vrijevalbommen worden voor in totaal zo'n 12 miljard euro vervangen door een nieuwe 'geleide' versie. Omdat deze bommen 'preciezer' kunnen worden gemikt, worden ze praktisch beter inzetbaar. De drempel voor gebruik wordt daarmee verlaagd. De bommen worden met de modernisering ook gereed gemaakt voor gebruik door de JSF, de beoogde opvolger van de F16. De geplande modernisering van de kernwapens op Volkel is meer dan genoeg reden om weer in actie te komen. *Ontwapen!*, een platform van vredesactivisten,

organiseert op **zaterdag 28 september** een actie bij de vliegbasis Volkel. Het is de bedoeling met zoveel mogelijk mensen de basis op te gaan, en daarna ook de juridische strijd tegen de kernwapens aan te gaan. Wie niet de basis op kan of wil gaan, kan iets ondersteunends buiten het hek doen. De actie begint om 13.00 uur bij de hoofdpoot van de basis (Zeelandsedijk 10A, Volkel). Bij voldoende deelname zorgt *Ontwapen!* voor busvervoer, tegen een vrijwillige bijdrage. Aanmelden en verdere informatie via: ontwapen@yahoo.com. Over ontwikkelingen met betrekking tot kernwapens in Nederland en elders: www.nonukes.nl

(Mark Akkerman)

Economie en geweld

Economie en geweld hebben heel veel met elkaar te maken. Griekenland moet bezuinigen mede om aan Frankrijk en Duitsland de wapens te betalen die deze landen aan het Griekse leger verkochten. Klimaatverandering door een ongeremde economie leidt tot vluchtelingenstromen, en daarmee tot spanningen en vele slachtoffers. De bereidheid olie te leveren maakt mensenrechtenschenders tot onze vrienden. Het openhouden van de toegang tot grondstoffen is een officieel doel van onze defensieinspanningen.

De lang verwachte regeringsnota over het Nederlandse defensiebeleid zal hopelijk leiden tot hernieuwde discussie over de rol en positie van het Nederlandse leger en defensie. *Kerk en Vrede*, Womens International League for Peace and Freedom en het Platform Duurzame en Solidaire Economie organiseren dit najaar een bijeenkomst in Den Haag over de relatie economie-geweld. Daar komt de vraag aan de orde: hoe kan het vredes- en veiligheidsbeleid in dienst komen te staan van de transitie naar een duurzame en solidaire samenleving? Op basis van verschillende inleidingen zullen de deelnemers met elkaar aanbevelingen voor de politiek opstellen en die vervolgens met politici bespreken.

Voor meer informatie en een uitnodiging kunt u terecht op het secretariaat van *Kerk en Vrede*.

(Greetje Witte-Rang)

Syrië en de vuile handen

In het juni-nummer van de *Vredesspiraal* schreef Yosé Höhne-Sparborth een artikel over IKV Pax Christi en de discussie over het recht op bescherming van burgers in Syrië. In het artikel ben ik verschillende malen tonele gevoerd. Ik heb grote moeite mezelf te herkennen in het beeld dat Yosé van mij geschetst heeft. Yosé heeft mij een pleidooi voor het bewapenen van de Syrische rebellen in de mond gelegd, stevig bewapenen zelfs. Ik ben daar van geschrokken. IKV Pax Christi heeft nooit gepleit voor het bewapenen van de oppositie, ook niet bij de twee bijeenkomsten die Yosé beschreven heeft. We hebben juist actief gelobbyd voor

het behoud van het wapenembargo. Als burgers in Syrië beschermd moeten worden tegen het militaire geweld is het bewapenen van de optie wel de minst gelukkige optie. Ik heb me inderdaad duidelijk uitgesproken over de situatie in Syrië, gebaseerd op contacten met en steun aan Syrische activisten, waar IKV Pax Christi al zo'n tien jaar relaties mee onderhoudt. IKV Pax Christi is geen principieel pacifistische organisatie. Zelf ben ik de illusie dat ik pacifist was verloren toen in 1991, in de laatste fase van de Golfoorlog, in Irak de Koerden de bergen ingedreven werden en een genocide door het regime van Saddam Hussein dreigde.

Ik ben er van overtuigd geraakt dat het leven van burgers het waard is beschermd te worden, soms ook met militaire middelen. Vanaf het begin van de burgeropstand in Syrië zijn wij gealarmeerd geweest over het consequent gewelddadige antwoord van het regime van Assad. Nu het conflict steeds meer het karakter heeft gekregen van een oorlog tegen burgers, ligt opnieuw de vraag voor of Syrische burgers kunnen rekenen op bescherming.

IKV Pax Christi meent dat zij daar recht op hebben, ook als dat met militaire middelen gebeuren moet. Daar mag *Kerk en Vrede* mij op aanspreken, maar niet op een vermeend pleidooi voor wapenleveranties.

Jan Jaap van Oosterzee

De schokkende werkelijkheid voor vluchtelingen in Nederland

Mark Akkerman

Het Nederlandse vluchtelingenbeleid stond dit jaar meerdere malen in het brandpunt van de belangstelling: de zelfmoord van de Russische asielzoeker Dolmatov in Detentiecentrum Rotterdam, de perikelen binnen de PvdA rond de strafbaarstelling van illegaliteit, honger- en dorststakingen in detentiecentra, het zijn een aantal van de meest in het oog springende gevallen. Staatssecretaris Fred Teeven kwam een aantal keren flink onder vuur te liggen, maar wist zich er elke keer weer uit te draaien, verzekerd van de blijvende steun van coalitiepartner PvdA. Zijn beleid blijft onverminderd gericht op het zo effectief mogelijk buiten houden, uitsluiten en terugsturen van vluchtelingen. De onmenselijke werkelijkheid die hierachter ligt blijft meestal goed verborgen voor het grote publiek.

Desondanks komt af en toe iets naar buiten over wat zich afspeelt binnen de deportatiemachine. De *Werkgroep Deportatieverzet* en *Occupy Rotterdam* steunen veel vluchtelingen die zich in detentiecentra bevinden en/of gedeporteerd (dreigen te) worden. Aan de hand van 116 cases die de afgelopen maanden speelden stelden zij het rapport 'Streng maar rechtvaardig: en dan nu de feiten' op, waaruit een schokkend beeld naar voren komt van de werkelijkheid waarmee vluchtelingen in Nederland geconfronteerd worden. Verhalen over veelvuldig gebruik van isoleercellen, over slaapdeprivatie, over geweld, over ernstig tekort schietende medische hulp buitelen

over elkaar heen. Om maar een typisch voorbeeld te noemen: een 17-jarige jongen werd in een isoleercel gegooid omdat hij volgens de bewakers teveel huilde.

Fundamenten ter discussie

De opstellers van het rapport concluderen terecht dat "dit beleid niet meer te 'repareren' is met marginale verbeteringen van omstandigheden [...]. Het zijn niet de randvoorwaarden van het beleid die ter discussie moeten staan, maar het beleid zelf en de fundamenten waarop dit beleid gebaseerd is: uitsluiting, opsluiting en 'verwijdering', de term die de betrokken overheidsinstanties zelf hanteren voor deportaties."

Begin mei begonnen vastzittende vluchtelingen een serie honger- en dorststakingen binnen diverse detentiecentra. Hun eisen waren eenvoudig: vrijheid en bescherming. Door een toevallig tot stand gekomen contact met activisten buiten de detentiecentra werd de honger- en dorststaking naar buiten toe gecommuniceerd en opgepikt door de media. Met hard ingrijpen probeerde en probeert de overheid deze acties, waar mensen in hun wanhoop als laatste middel toe overgaan, te breken. Velen van hen werden in isoleercellen gezet, ondanks een belofte van Justitie richting asieladvocaten dat niet te doen. Tegen allerlei nationale en internationale protocollen en afspraken in werd ook nadrukkelijk de mogelijkheid van het overgaan tot dwangvoeding geopend.

Onafhankelijke vertrouwensarts

De honger- en dorststakingen konden op geen enkele steun, of zelfs maar normale behandeling, van de arts binnen het detentiecentrum rekenen. Reden voor hen om een onafhankelijke vertrouwens-

arts te eisen. Nadat Justitie hen probeerde af te schepen met een andere in dienst van het ministerie zijnde arts, wierp arts Elke Bonsen zich op om aan deze vraag te voldoen.

Het werd haar aan alle kanten zo moeilijk mogelijk gemaakt om vluchtelingen in detentiecentra daadwerkelijk te bezoeken en te onderzoeken. Zij slaagde er desondanks met veel volharding binnen te komen. Geschrokken liet zij weten: "Het is ongelooflijk wat daar gebeurt. Er is heel veel intimidatie, er is echt sprake van een inhumane behandeling. Er wordt zoveel druk op de mensen gezet. En als dat niet werkt, dan gaan de mensen de isoleercel in, om hen werkelijk te breken. En drie weken isoleercel is werkelijke marteling."

Ze constateerde zelfs dat de ernstig verzwakte honger- en dorststakingende Guineese asielzoeker Bah mishandeld was in detentie: "Bah heeft blauwe plekken en schrammen die hij niet zichzelf kan hebben toegebracht". Volgens staatssecretaris Teeven was er proportioneel geweld toegepast om Bah tegen zijn zin in een isoleercel te plaatsen. Teeven weigerde verder serieus op de bevindingen van Bonsen in te gaan en koos ervoor zich in de eerste plaats te beklaan over de moeilijkheden die de bewakers in detentiecentra zouden ondervinden.

De uiterst onethische handelswijze van sommige artsen beperkt zich overigens niet tot de behandeling in detentiecentra. De eveneens door een hongerstaking ernstig verzwakte asielzoeker Bast Salhi kon volgens Bonsen op medische gronden absoluut niet uitgezet worden. Een andere arts, wiens bedrijf voor 1,8 miljoen euro een contract met de overheid heeft om zogenaamde 'fit-to-fly-verklaringen' af te geven, verklaarde echter zonder enig onderzoek en zonder

het lezen van het medisch dossier van Bast Salhi, dat hij wel gedeporteerd kon worden.

Vluchtelingen in tentenkampen

De honger- en dorststakingen in de detentiecentra passen in zekere zin binnen een patroon. Ook vluchtelingen die niet vastzitten komen steeds vaker in actie tegen het beleid waar zij tegenaan lopen. Uitgeproceede vluchtelingen uit landen als Irak en Somalië, die niet uitgezet kunnen worden, belanden zonder enige rechten of steun op straat. Zij maken sinds eind 2011 hun onmogelijke positie herhaaldelijk duidelijk door het opzetten van tentenkampen, ondermeer voor de deur van de Vrijheidsbeperkende Locatie (VBL) in Ter Apel en op zichtbare locaties in Amsterdam en Den Haag. Uiteindelijk werden al deze tentenkampen het slachtoffer van repressief handelen van lokale overheden: ze werden ontruimd, deelnemers werden gearresteerd en nieuwe kampen werden bij voorbaat verboden.

Het vluchtelingenbeleid dendert al tientallen jaren dezelfde richting op: meer repressie, meer pogingen om mensen buiten de grenzen of het land uit te krijgen. Dit tij lijkt niet te keren. En toch, in verzet komen tegen deze onmenselijke tendens helpt in ieder geval een beetje. Dit kan vele vormen aannemen. Er werd breed actie gevoerd voor een pardonregeling, die er uiteindelijk onder staatssecretaris Albayrak in een zeer beperkte vorm kwam, en voor het niet uitzetten van Mauro, wat in een, helaas al even beperkt, kinderpardon resulteerde.

Op kleinere schaal leiden acties van radicalere activisten tegen bedrijven die detentiecentra bouwen ertoe dat steeds minder bedrijven er brood in zien zich

hiervoor te lenen. En op individueel niveau werden de afgelopen maanden een aantal deportaties afgebroken, omdat vluchtelingen zich heftig verzetten of omdat ze steun kregen van andere passagiers in hun vliegtuig.

Minder detentie, maar geen ander beleid

Helaas is niet elke, op zichzelf positieve, beleidsverandering direct als een overwinning te duiden. Mensenrechtenorganisaties en kerkelijke groepen uiten al jarenlang terechte kritiek op het feit dat vluchtelingen überhaupt opgesloten worden. Ogenscheinlijk kwam staatssecretaris Teeven recent aan deze kritiek tegemoet door voor te stellen minder vluchtelingen in detentie te zetten en vaker voor andere middelen te kiezen, zoals een meldplicht of het opleggen van een borgsom.

Hoewel het voor de mensen die het aangaat zondermeer beter zal zijn om niet in de gevangenis te zitten, blijft het uiteindelijke doel voor hen onveranderd. Sterker nog, Teeven denkt door een lichter regime uiteindelijk meer vluchtelingen het land uit te kunnen werken: "Naarmate mensen langer in vreemdelingenbewaring zitten, wordt het moeilijker om mensen uit te zetten. Dat is niet een feestje van links, maar mijn constatering."

Het valt te vrezen dat veel mensen, die zich de afgelopen tijd kritisch hebben betoond aangaande het migratiebeleid, voorlopig tevreden zullen zijn met het minder snel opsluiten van vluchtelingen. Er is echter nog een lange weg te gaan naar een daadwerkelijke omslag in het beleid, naar een wereld zonder grenzen, waarin iedereen zich vrij kan bewegen.

Meer info: www.no-border.nl en www.deportatieverzet.nl

Criteria voor vredesopbouw

Dorothea Hilhorst

De vraag "wat zijn vredeswetenschappen?" hangt natuurlijk nauw samen met de vraag hoe we vrede zien. Daar is de laatste decennia veel in veranderd. Het einde van de Koude Oorlog luidde een verandering in hoe vrede gepercipieerd wordt. Vrede werd meer dan het ontbreken van geweld en werd een geïntegreerd concept. De verandering was het antwoord op een toename in intra-statelijke conflicten in begin jaren '90.

Deze conflicten drongen diep door in de haarvaten van samenlevingen en doordrongen alle aspecten van het leven: van lokale overheden en instituties tot het economisch verkeer en intermenselijke relaties. De consequentie hiervan was dat vredesinspanningen zich ook op al deze terreinen moesten richten. In 1994 legde Boutros Ghali een nieuw paradigma vast in de *"Agenda for Peace"*. Deze vredesagenda introduceerde het begrip *duurzame vrede* en bracht dit in verband met het idee van *'human security'*, menselijke veiligheid. De vraag is wat zo'n brede opvatting van vrede in de praktijk betekent. Als vrede betrekking heeft op alle aspecten van samenleven, is er dan nog een afbakening in vredeswetenschappen? Dan kunnen vredeswetenschappen zich ook op alle mogelijke terreinen bewegen. En wat is dan nog het verschil tussen een vredeswetenschappelijke kijk op bijvoorbeeld staatsvorming of religie en een 'gewone' wetenschappelijke blik? Is het onderscheid nog relevant?

Vredesopbouw

Een vergelijkbare discussie speelt zich af in ontwikkelingsstudies. Als vredesopbouw geïntegreerd en allesomvattend moet zijn, wat is dan nog het verschil met 'gewone' ontwikkelingsinspanningen? Uit onderzoek naar deze vraag door rampenstudies blijkt dat ontwikkelingsorganisaties inderdaad een brede variëteit aan activiteiten het etiket vredes-

opbouw meegeven. Vergelijkbare bevindingen brachten Thomas Denkus ertoe te suggereren dat ontwikkelingsorganisaties het etiket vredesopbouw om strategische redenen gebruiken, om fondsen te verwerven, terwijl het geen enkel verschil zou maken voor hun dagelijkse praktijk. Ons onderzoek laat een meer genuanceerd beeld zien. Mathijs van Leeuwen vond in een aantal gevalsstudies dat organisaties vaak in het begin heel pragma-

tisch omgingen met het etiket vredesopbouw, maar in de loop van de tijd wel degelijk naar een andere praktijk toewerkten. Dan werden dezelfde activiteiten nog wel gedaan, maar op een andere manier. Institutieopbouw werd op zo'n manier vormgegeven dat ze expliciet gericht werd op meer legitimiteit en het verminderen van sociale spanningen. Interessant genoeg had het benoemen van activiteiten tot vredesopbouw op zichzelf ook al een

effect. Het leidde ertoe dat mensen zich gingen identificeren met vrede en er een achterban ontstond voor een vredesbeweging.

Criteria

Het idee dat vredesopbouw niet draait om *wat* je doet maar om *hoe* je het doet, heeft Robert Hay in 2001 geïnspireerd om een vijftal criteria te formuleren waaraan activiteiten moeten voldoen om daadwerkelijk tot vredesopbouw gerekend te mogen worden.

De activiteit moet

- expliciet een doelstelling hebben om bij te dragen aan vrede;
- zelf vreedzaam van aard zijn;
- zich richten op de oorzaken van het conflict;
- politiek en cultureel neutraal zijn;
- vertaald kunnen worden in follow-up.

Even daargelaten of deze criteria inderdaad zouden moeten gelden, is het idee van criteria interessant. Zouden we misschien naar criteria toe moeten om te bepalen of een studie tot vredeswetenschappen gerekend kan worden? Is iedere studie naar bijvoorbeeld een oorlogseconomie automatisch een vredesstudie of moet de link naar vrede expliciet gemaakt worden? Moeten vredeswetenschappen inherent vreedzaam zijn en daarom een scherpere ethiek hanteren als het gaat om zaken als gender, ruimte geven aan lokale onderzoekers en maatschappelijke relevantie van de bevindingen? Voelen vredeswetenschappers zich op een andere manier verantwoordelijk voor de manier waarop hun bevindingen politiek gebruikt worden?

Kortom, is vredeswetenschap wetenschap die vredesprocessen bestudeert, en hoe bakenen we dit dan af, of gaat het om een andere manier van wetenschap bedrijven?

De auteur is lid van de Raad van Advies van Stichting Vredeswetenschappen. Zie ook www.stichtingvredeswetenschappen.nl. En om verder te lezen: T. Denkus, 2007. *Peace building Does Not Build Peace. Development in Practice*, 17(4-5), 656-62; en D. Hilhorst and M. van Leeuwen, *forthcoming*. *'Promise or reality? Case studies of civil society peace building programmes.'*

Het Internationale Verdrag tegen de Wapenhandel, dat door de Verenigde Naties op 2 april werd aangenomen, zal voor landen van de Europese Unie nauwelijks verschil maken. De EU heeft al sinds 1998 een gezamenlijk wapenexportbeleid, waarbij exporteurs rekening moeten houden met de mensenrechtensituatie en de kans op oorlog in het land waar de wapens naar toe gaan.

Desondanks worden Europese wapens verkocht aan onder meer Libië, Pakistan, Colombia en Egypte. Het beleid ziet er op papier goed uit, maar wordt gewoon niet nageleefd. Daar staan ook geen sancties op.

Voor elke export van wapens uit de EU

Verdrag tegen de Wapenhandel maakt weinig verschil

moet een wapenexportvergunning worden aangevraagd. Die wordt vervolgens getoetst aan een aantal ethische criteria. Zo mogen er geen wapens geëxporteerd worden naar landen die in oorlog zijn, of waar de kans op het uitbreken van oorlog groot is. Ook mogen er geen wapens geleverd worden als de kans groot is dat deze zullen worden gebruikt bij mensenrechtenschendingen. In Nederland legt de regering jaarlijks verantwoording aan het parlement af over het gevoerde wapenexportbeleid.

Tijdens de Arabische Lente verschenen

beelden op YouTube van Nederlandse pantservoertuigen die werden ingezet tegen burgerdemonstranten. Daarop zijn de exporten naar een aantal landen even opgeschort, maar inmiddels zijn ze weer hervat. Een motie van de Christen-Unie om export aan Egypte tegen te houden werd dit voorjaar nog terzijde geschoven: naar mening van de regering was de democratie in dat land voldoende hersteld.

Wapenhandel is bijzonder lucratief, en bovendien een middel om politieke invloed te verwerven: wiens tank men

rijdt diens woord men spreekt. Op hetzelfde moment dat in New York het VN Verdrag tegen Wapenhandel werd ondertekend was de Britse minister van Defensie op handelsmissie in Libië om nieuwe contracten binnen te halen. Internationale verdragen zijn geduldig. Wapenhandel kan alleen aan banden worden gelegd als burgers en hun vertegenwoordigers in het parlement voortdurend kwesties aan de orde blijven stellen.

Wendela de Vries

Campagne tegen Wapenhandel
www.stopwapenhandel.org

Yousif Thomas Mirkis: “Alle groepen willen verandering, en alleen allemaal samen zullen we mogelijk een weg vinden.”

Het Midden-Oosten is een Jonaverhaal

Yosé Höhne-Sparborth

De dominicaan Yousif Thomas Mirkis uit Bagdad ontving in de Dominicuskerk in Utrecht op 14 juli de ‘Vredesvlucht’, een duifje gemaakt in Palestina. Pax Christi/IKV riepen eerder al op om vredesmensen met dit duifje te onderscheiden. Bij die gelegenheid praatte Mirkis ons bij over de stemming in Irak en in de regio.

“Het is nu 54 jaar geleden dat we de eerste revolutie hadden, we stuurden de monarchie weg. Nu verlangen we allemaal terug naar de monarchie. Sindsdien is ons leven zo vol lijden!”

Met zachtmoedige ironie leidt Mirkis zichzelf in met deze zin. Irak is direct verbonden met de Eerste Wereldoorlog. Die oorlog maakte korte metten met vier wereldrijken: de Duitse, Russische en Oostenrijk-Hongaarse keizerrijken en het Ottomaanse rijk. Dit laatste viel uiteen, en de Volkenbond wees Irak toe aan Engeland als mandaatgebied en dat zette er een monarch neer. Tegen die door Engeland opgedrongen monarch richtte zich de revolutie van 1958.

“Jezus leerde ons liefde. Wij zijn gevraagd om de liefde diep te leven. Om elkaar te ontdekken in ons diepste zijn. De Iraakse gemeenschap in Nederland heeft het echt nodig om met jullie te delen. Ze moeten hier wortels kunnen krijgen, ze moeten de trots terugvinden om christen te zijn. Jullie hebben elkaar nodig, jullie Nederlanders en de nieuwe Nederlanders. Maken jullie het nou mogelijk dat gevluchte migranten hier een plek vinden! En bid voor ons!

“In Irak zijn wij al tientallen jaren aan het vechten om de liefde van Jezus gestalte te kunnen geven. We moeten delen met moslims. We moeten moslims tot een dialoog met ons oproepen ook al zijn we een kleine minder-

heid geworden. De hele regio zakt nu weg in een depressie. Hoe kunnen we onszelf, elkaar weghouden van depressie, hoe jonge mensen weghouden van zelfdestructie, van zelfmoordcommando's? Ze willen de politieke situatie veranderen, maar weten niet meer anders dan het gewelddadig te doen. Het lijkt op wat jullie hier hadden met ETA, Bader-Meinhof en dergelijke. Bij ons is het nu alles tegelijk in diverse landen, kidnapping en alles. We leven in een zeer daagse angst: wanneer je het huis uitgaat, weet je niet of je straks terugkeert. Er is steeds slecht nieuws, het is het gewone.

“In onze regio is de kwestie niet: christenen of moslims. Het is het Jonaverhaal: we kunnen niemand vergeten. We moeten nadenken over hoe we de regio kunnen veranderen. Moslims zijn zo verschillend, de grote meerderheid is prima en discussieert over wat er gebeurt. Wij moeten hen helpen. De meesten in onze regio willen gewoon iets doen aan verbetering van hun situatie. Egypte is de laatste weken een goed voorbeeld, het is fantastisch wat daar gebeurt. Dit is een teken van deze tijd, er is iets aan het veranderen in onze regio.

“We vragen om jullie gebed. Er zijn oude wonden; de pressie komt overal vandaan; dus alles is gevaarlijk, maar er zit verandering onder en de wil ertoe, en dat is ook de hoop, al is het link. We weten niet goed hoe de dialoog op gang te krijgen tussen zo veel verschillende groepen en talen tegelijk. In Irak zijn we bang een soort Joegoslavië te worden, maar tot nu toe werken velen bij ons eraan om dat te verhinderen. Hoe kunnen we elkaar bij elkaar houden en hoe kunnen we een burgeroorlog voorkomen? Wat kranten ook beweren, in onze hele regio willen we geen geweld meer of erger. Jullie in Europa hadden veel oorlogen en op een dag zeiden jullie: het is genoeg!

Yousif Thomas Mirkis o.p.

Nu zijn jullie een federatie, met zoveel talen. Waarom zouden wij dat bij ons niet kunnen? Gewoon een Verenigd Midden-Oosten.

“Onder Saddam was de bijbel verboden, al was het niet formeel. Ik importeerde anderhalf miljoen bijbels naar Irak. Maar velen kunnen geen Arabisch lezen, dus nu moeten we vertalen. Sinds 15 jaar zijn we ermee bezig, en dat werk is nu klaar. We hebben bijbels in het Aramees, we hebben de vertaling klaar voor Koerdische bijbels. Veel Koerden accepteren nu het christendom,

zij doen dat makkelijker dan Arabieren. Zij kunnen zich bekeren zonder vermoord te worden.

“Ik loop in Irak in mijn habijt. Na 2003 hadden we in 2006 en 2007 het ergste voor christenen. Daarna werd het weer rustiger, voor ons niet erger dan voor moslims. Dieptepunt is nu Syrië. Mogelijk zijn de terroristen die bij ons huishielden naar Syrië getrokken? Die zullen een bestand tussen de partijen onmogelijk maken. Het is hun specialisme groepen tegen elkaar op te zetten. Wie hebben er belang

bij dat onze regio niet verandert? De Media zijn erg selectief, sektarisch. Ieder spreekt over eigen visie. De laatste maand begonnen we een nieuwe dialoogorganisatie voor alle levensbeschouwingen in Irak. Onze huidige patriarch is goed in de dialoog christenen-moslims. Mogelijk kan het uitgroeien tot een bijdrage voor de hele regio.”

Hoe kun je de klok luiden tegen een staat die zich vergoddelijkt? Waar in kerk en theologie het geloof in een almachtige God tanende is, is Amerika druk bezig de trekken van deze almachtige godheid over te nemen. Waar oppositie is tegen het almachtige Amerika snorren de drones hoog in de lucht op zoek naar terroristen. Ieder die zich tegen het almachtige Amerika verzet, is in principe een terrorist. Wie als terrorist gedefinieerd en gespot wordt, wordt geëxecuteerd vanuit den hoge, zonder enige vorm van proces. Dat scheelt Amerikaanse levens. Het kost aan vele onschuldige

Een soort Daniël

burgers het leven. Dat is de bijkomende schade die voor lief wordt genomen. Wie de berichten over aanvallen met drones in Jemen en in Pakistan leest, leest dat alleen terroristen om het leven zijn gekomen. Dat heeft het almachtige Amerika in al zijn alwetendheid zo bepaald. Daarmee bevestigt Amerika het zelfbeeld dat het opkomt voor gerechtigheid en mensenrechten en de vrije wereld beschermt tegen iedere vorm van verzet. Daarom moet Bradley

Manning zo zwaar gestraft worden. Manning laat van binnenuit zien dat dit zelfbeeld een vals zelfbeeld is. Manning brengt o.a. een filmpje naar buiten over een executie van Irakese burgers vanuit een Amerikaanse helikopter. Het zijn verbijsterende beelden. Ze hebben Bradlkey Manning ook geschokt. Door deze beelden viel hij van zijn geloof als militair. Hij meende te strijden voor gerechtigheid en vrede, maar hij ontdekte een andere werkelijkheid. Hij heeft tal

van documenten naar buiten gebracht om zijn geloofsafval te onderbouwen. Amerika doet niet wat het zegt te doen. Vanaf dat moment moest hij als ketter veroordeeld worden. Hij komt aan 'god Amerika' en god Amerika slaat hard terug. Manning via een drone executeren mag niet in Amerika. Dus werd hij veroordeeld tot de gevangenis: 35 jaar. Manning heeft lef. Laten we hem als vredesbeweging steunen waar we maar kunnen. Hij is een man die niet knielt voor het almachtige Amerika. Een soort Daniël, maar dan in 2013.

Bram Grandia

Vrede als vanzelfsprekend luxe product

Ton van der Lingen

Al enige jaren maak ik deel uit van de theologische werkgroep van Kerk en Vrede. En soms geeft dat een wat gespleten gevoel. Immers, in het merendeel van mijn dagelijkse werkzaamheden en in wat ik lees in de kranten en zie op de tv, komt de thematiek van de vrede nauwelijks voor. Natuurlijk, soms reikt een bijbeltekst mij vergezichten aan over het komend vredelijk en dan deel ik die met mijn gemeenteleden, maar verder is vrede niet een echt prangend thema. In de afgelopen jaren viel mij steeds meer op dat er ook breed in de samenleving nauwelijks meer aandacht is voor vredesvraagstukken. Vrede is een vanzelfsprekendheid geworden. Iedereen neemt het als uitgangspunt en denkt dat vrede – in ieder geval het ontbreken van een acute oorlog – in ons deel van de wereld normaal is. En daarnaast zijn er zoveel andere en, naar men zegt, belangrijkere thema's. Vrede als discussie-onderwerp, of zelfs als thema waarop mensen te activeren zouden moeten zijn, wordt zelfs een beetje een luxe product voor-als-we-echt-niets-anders-weten. Erst das Fressen und dann die Moral...

Dit klinkt wel erg somber en zelfs een tikje cynisch. Ik denk dan ook dat inmiddels een deel van mijn lezers denkt: weer zo'n baby-boomer die teleurgesteld is over de wereld en half-chagrijnig, half-gefrustreerd, half-teleurgesteld vanuit zijn hoekje wat om zich heen slaat. Nu zullen weinigen die mij wat beter kennen mij van somberheid of cynisme verdenken; maar waarom dan toch deze opmerkingen? Misschien wel omdat

van welke inspiratie dan ook, alle dagelijkse werkelijkheid ten spijt.

Basale angst voor de ander

Ik schrijf deze bijdrage op een moment dat de wereld (weer eens) ontdekt dat de ene groep / het ene land ongebreideld nieuwsgierig is naar wat de andere groep / het andere land bedenkt, overlegt of doet. Gezien de gigantische hoeveel-

vanwege handelsbelangen of vanwege politieke keuzes of vanwege... Of is het gewoon basale angst voor de ander omdat hij anders is en misschien wel dingen doet die het eigen begrip overstijgen; angst die leidt tot inbreuk maken op de integriteit van de ander (het verhaal van Kaïn en Abel is van alle tijden). Dit soort fenomenen, zoals spionage of inzamelen van inlichtingen (klinkt wat aardiger), heeft alles met vrede te maken. Ze belemmeren alle vormen van vrede omdat ze gebaseerd zijn op wantrouwen en xenofobie (alles wat vreemd is, is beangstigend).

Als ik dan ook opmerk dat in de Nederlandse samenleving vredethematiek niet of weinig aan de orde komt, heeft dat alles te maken met het fundamentele wantrouwen dat tussen mensen bestaat: alles wat anders is, is vreemd en alles wat vreemd is, is beangstigend en moet onder controle worden gehouden. En dat lukt natuurlijk nooit; en ondertussen hebben we een samenleving gebouwd op basis van wantrouwen. We wantrouwen – en ik haal alleen de koppen van de kranten van de afgelopen weken aan – collectief onze overheden (wegens besluiteloosheid of corruptie), onze spoorwegen (wegens incompetentie om gewoon treinen te laten rijden), onze banken (wegens de zelfverrijking van directies en medewerkers), onze captains of industry (want het gaat ze alleen om het geld), onze uitkeringsgerechtigden (wegens misbruik), onze Wajongers ('de meesten mankeren toch niks'), onze werklozen ('want er is werk zat, alleen willen ze dat werk niet doen'), onze ouderen (want ze zijn rijke potverteerders), onze hoogbejaarden (want ze werken niet mee door tijdig dood te gaan), enz.

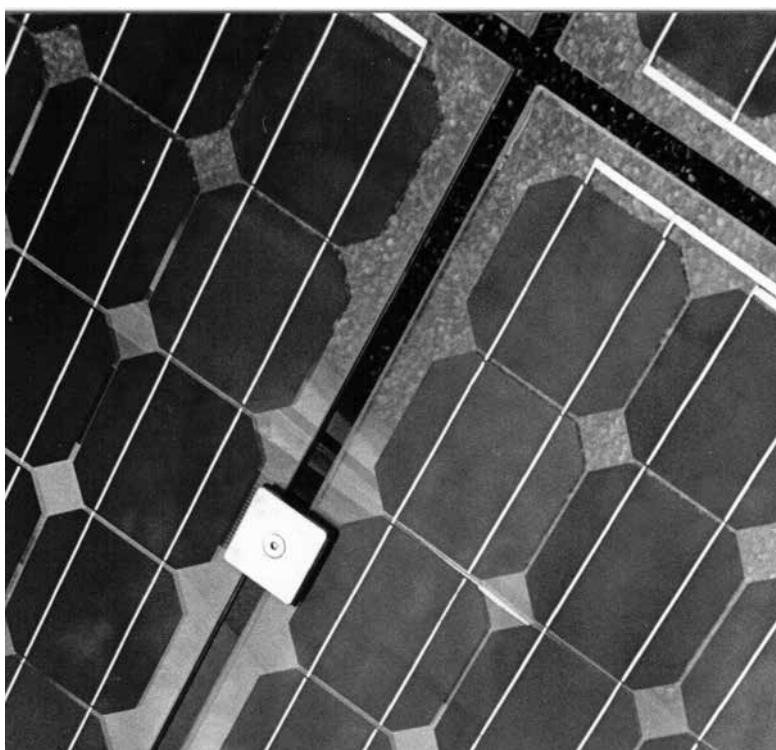
Langs de lange weg van gesprek

Het gesprek over vrede in onze samenleving begint volgens mij precies aan de andere kant: daar waar mensen elkaar in vertrouwen tegemoet treden en het aandurven de vragen over de toekomst van de samenleving ver weg en dichtbij aan de orde te stellen. Elkaar doorlopend bevragend. Hoe gaan we zo met

elkaar om, dat er vrede tussen mensen ontstaat? En wat bedoel ik dan met 'vrede'? Een collectieve beleving van elkaar (proberen te) verstaan; het bouwen aan een samenleving van welvaart voor iedereen, van welzijn voor iedereen, en van recht en gerechtigheid voor iedereen. Een samenleving die niet afgedwon-

over mijn eigen 'vredesverleden'. Echt politiek bewust was ik nooit; afkomstig uit een middenstandsgezin was rechts van het midden ongeveer mijn politieke thuisland. Niet per definitie anti-militarisch, daarvoor was ik teveel een kind van mijn tijd, waarin de verhalen over de afschuwelijke gebeurtenissen in

Zijn we eigenlijk de zegeningen van de vrede, in ieder geval van een oorlogloze tijd, in onze directe omgeving niet gewoon vergeten? Of 'verdient' elke generatie (40 jaar) zijn eigen oorlog, om de afschuw erover in concrete inzet voor vrede en veiligheid te kunnen omzetten?

ik het nodig vind op het scherp van de snede de pijnlijke werkelijkheid rond vredesdenken, vredesschooling en vredesvraagstukken in het algemeen in onze Nederlandse samenleving en in de Nederlandse kerken onder ogen te zien, om daarna de vraag te stellen of er misschien verandering mogelijk is. Ik ben immers ook van de generatie van de maakbare samenleving. En ik heb er altijd in geloofd dat verandering ten goede, hoe complex de samenleving ook is, mogelijk is. Ik heb een ongelofelijk vertrouwen in de mens, die het goede zoekt, op basis

heden informatie die de een aan de ander ontruikt, komen DDR-achtige situaties terug: één op vier mensen gluuft in het leven van de drie anderen. En waarom? Vanwege terrorismedreiging of

Telkens weer zullen de deelnemers aan deze samenleving zich met elkaar meten als ware het een groot sportevenement: de Olympische Vredesspelen! Maar dan niet één keer in de vier jaar, maar doorlopend, waarschijnlijk eeuwenlang.

gen wordt met geweld, geestelijk of fysiek, maar die zich langs de lange weg van gesprek, afwegingen, keuzes, *trial and error*, gaandeweg zal dienen te vormen.

Geen enkele ideologie heeft daarbij de waarheid in pacht, maar ook geen benaderingswijze mag daarbij op voorhand worden uitgesloten. Het beeld van deze samenleving klinkt utopisch, als ik het zo opschrijf, maar er is geen blauwdruk voor. Telkens weer zullen de deelnemers aan deze samenleving zich met elkaar meten als ware het een groot sportevenement, waarbij ook de verliezers trots kunnen zijn op hun prestaties en bijdragen: de Olympische Vredesspelen! Maar dan niet één keer in de vier jaar, maar doorlopend, waarschijnlijk eeuwenlang.

En dat brengt me direct bij een praktische vraag: Hoe krijg je, om te beginnen, mensen in onze Nederlandse samenleving bij de vragen rond een vredessamenleving betrokken? Ik constateerde immers eerder dat er weinig of geen aandacht voor is. Misschien is de enige weg wel door de dwarsverbanden weer te laten zien: Hoe in onze geatomiseerde samenleving toch alles met alles samenhangt. En hoe bijvoorbeeld het ongebreidelde inzamelen van gegevens over mensen, de vrijheid van individuen en groepen aantast om zichzelf te zijn. Hoe een on-ethisch bepaalde eenheidsworst standaardbeeld ('de ideale burger') wordt en als meetlat gebruikt wordt om individuen en groepen langs te leggen en op afwijkingen af te meten. We zijn mensen en groepen aan het ontmenselijken en van codes aan het voorzien... En wie zijn die we: al diegenen, die er daadwerkelijk mee bezig zijn en al diegenen die het zien gebeuren en niets doen.

Een korte uitweiding

Misschien een korte uitweiding

de Tweede Wereldoorlog bijna dagelijks klonken. Ik zag als jongen het puin in Duitse steden; en hoorde van de hongerwinter en jodenvervolging (ik kan nog steeds geen films daarover zien). Maar dat je op een andere manier vrede zou kunnen maken en vooral bewaren dan met legers en soldaten, was mede door de heersende Koude Oorlog en de daarbij horende retoriek geen echte optie.

De eerste keer dat ik me daadwerkelijk met vragen over oorlog en vrede moest bezighouden was bij de oproep voor de militaire dienst. Nu behoefde ik niet in dienst en ook geen vervangende dienstplicht te vervullen omdat ik mij voorbereide op een geestelijk ambt. 'Niet dienst-weigeren', zei een huisvriend van de familie (een heuse majoor), 'want je hoeft toch niet.' Pragmatisme voorop. Ook mijn studietijd was op het gebied van de vragen over vrede niet echt opwindend. Wel probeerde ik een Grondwet voor een land te schrijven waardoor er voor een dictator geen ruimte zou zijn om aan de macht te komen. Een poging die hopeloos de mist inging. Ook ontwierp ik het model van een staat zonder leger, met alle risico's vandien in een tijd van Europese en internationale tweespalt; een model dat ik overigens nooit in de praktijk kon toetsen. Het bleef bij vingeroefeningen totdat mijn broer mij vroeg als getuige-deskundige op te treden bij het proces rond zijn dienstweigering; hij wilde op religieuze gronden weigeren. Dat zette me aan het denken en als ons beiden ooit iets als schandelijk en laag bij de gronds is voorgekomen, dan was het wel de zitting tijdens die procedure... waar een klein land klein in kan zijn.

Megadoden aanvaardbaar risico

Inmiddels brak in de kerken en breed in de samenleving de dis-

cussie los over het gebruik van kernwapens, aan het eind van de jaren zeventig; mijn naaste collega zat in de hervormde synode en het was ook intern het gesprek van de dag. Tijdens een van de presentaties op de televisie sprak een hoge militair over de risico's van een kernoorlog. Hij gebruikte daarbij de term van een aanvaardbaar risico van 'twintig mega-doden'. Na de uitzending realiseerde ik me dat één mega-dode één miljoen doden betekent. De ontmenselijking door een kernoorlog van individuen, groepen, volken en naties, deed me de schellen van de ogen vallen. Dat nooit!

Natuurlijk liep ik daarna mee met vredesdemonstraties, maar meer nog heb ik mij in de jaren tachtig gewijd aan de studie van het Oude Testament, de zogenaamde theorie van de 'heilige oorlog', waarmee theologen elkaar sedert de Tweede Wereldoorlog om de oren sloegen. In discussies in de kerken gebruikten vóór- en tegenstanders van (kern)wapengeweld dezelfde teksten om het omgekeerde te 'bewijzen'. Toen de studie eind jaren tachtig klaar was, wilde geen uitgever zijn vingers er aan

bij speelt nog een rare gedachte door mijn hoofd. Het lijkt wel alsof steeds meer mensen in onze samenleving uitgaan van de onvermijdelijkheid of misschien wel de noodzakelijkheid van een nieuwe oorlog. Ik heb mensen horen zeggen dat het misschien wel goed was als er weer eens een oorlog zou komen, omdat dan alle scheve verhoudingen weer eens recht gezet werden en mensen weer waardering zouden hebben voor wat ze allemaal bezitten. Er heerst her en der ook een soort *fin-de-siècle* gevoel; aan rijken en hun cultuur komt een eind, zoals ooit de Romeinen...

Als het niet zo tragisch was zou het bijna grappig zijn dat iets dergelijks gezegd wordt, zeker wanneer het gebeurt vlak nadat men heeft gezeurd over alle miljarden euro's die naar zuidelijke landen worden gestuurd. Alsof oorlog geen weggegooid miljard betekent. Het rare is evenwel dat ook ik me soms niet kan onttrekken aan de gedachte dat we collectief de afgrond van de oorlog inrennen. Al in het boek Richteren (of Rechters, zo u wilt) wordt met een soort merkwaardige wetmatigheid verteld dat elke 40 (een enkele keer 80)

Spoken over vrede is teveel een zaak van de weldenkende happy few geworden die soms, in hoogheid gezeten, bijna verbaasd kijken naar zoveel onwetendheid en onbenul bij de anderen.

branden; 'laten we daar nu niet meer over beginnen'; via een bevriende relatie verscheen het boek in het Frans in Parijs. De theorie van de 'heilige oorlog' is onzin en de oorlogsverhalen in het Oude Testament zijn in hun huidige vorm vooral anti-oorlogsverhalen, wijzend op vertrouwen hebben in God (elders heb ik binnen *Kerk en Vrede* hierover geschreven). Ontmenselijking en geweld passen sedertdien niet meer bij mijn verstaan van de bijbel en dus niet meer in mijn denken...

Collectief de afgrond in

Als ik zie, zoals boven opgemerkt, dat wantrouwen en afstand houden van elkaar steeds meer gemeengoed worden in onze samenleving, dan is het mijns inziens bitter noodzakelijk dat het containerbegrip 'vrede' in al zijn breedte wordt ingezet om het denken en de beleving van mensen te heroriënteren. Daar-

jaar in Israël een oorlog uitbrak. In de bijbel wordt daaraan de draai gegeven, dat het volk dan zijn God en diens geboden weer eens vergeten was. Maar bij ons, in onze tijd, zijn we eigenlijk de zegeningen van de vrede, in ieder geval van een oorlogloze tijd, in onze directe omgeving niet gewoon vergeten? Of 'verdient' elke generatie (40 jaar) zijn eigen oorlog, om de verschrikkingen ervan te voelen en de afschuw erover in concrete inzet voor vrede en veiligheid te kunnen omzetten?

Vrede en wat vrede voor mensen betekent is veel ingewikkelder te bepalen en uit te leggen dan alles maar op zijn beloop laten en zo (niets) doende de oorlog tegemoet snellen, als lemmingen de dood van de zee tegemoet. Vrede is doen, vrede eist inzet, vrede vraagt offers, vrede heeft creativiteit nodig, en een geheugen en een goede analyse van de dagelijkse werkelijkheid.

Basis van welzijn en welvaart

Ik denk dat de taak van een Gideons-bende als *Kerk en Vrede* is, steeds weer de grote lijnen van vredetheologie en vredespraxis laten zien. En daarmee duidelijk maken wat er in onze (wereld-) samenleving gebeurt en vredesprocessen ondermijnt en kapotmaakt. Het moet momenteel niet zo moeilijk zijn voor zeker drie-kwart van de staten in onze wereld aan te geven waar vrede in gevaar is gekomen of dreigt te komen. En dan heb ik het niet alleen over de militaire staatsgreep in Egypte, toegejuicht door bijna alle westerse democraten uit angst voor een 'groter kwaad'; dan spreek ik over onze onmacht iets aan de mensenrechtensituatie in Iran en Rusland te doen; over de onmogelijkheid partij te kiezen in Syrië; over de manier waarop China Afrika aan het overnemen is; over de wijze waarop Europa met rechten van minderheden en immigranten omgaat (kinderen inclusief); over de rechtvaardiging van de gedetineerden op Guantanamo Bay, die zelfs niet in hongerstaking mogen; over opgelaaide nationalisme bijna overal in de wereld; over de beperking van vrouwenrechten onder welke religieuze cultuur dan ook (van de R.-K. Kerk tot moslimfundamentalisme); over de voortschrijdende opwarming van de aarde en de weigering wereldwijd milieu-maatregelen te nemen; over de toenemende verschillen tussen rijk en arm in bijna alle landen, zodat er twee werelden ontstaan die van de *haves* en die van de *have nots*.

Deze lijst kan eindeloos en moedeloosmakend worden voortgezet. En toch is er een samenhang tussen al deze zaken en geven ze gezamenlijk een beeld van een wereld waar vrede in zijn diepste zin nog geen vorm heeft gekregen. En wil de wereldsamenleving die naam verdienen en toekomst hebben zal aan al deze thema's gewerkt moeten worden. Niet vanuit een bevoogdende christelijke ethiek, maar vanuit een bewustzijn dat vrede de basis is van welzijn en welvaart voor alle wereldburgers.

Doorgaan en knuppels in het hoenderhok

De taak van een kleine groep is, zonder betweterig te willen zijn of ethische superioriteit te suggereren, steeds weer thema's op de publieke agenda zetten, onder het vermaarde motto '*frapper toujours*'. Doorgaan met praten tot de tong van vermoeidheid

verslapt en de oren van overbelasting dreigen af te vallen. Doorgaan met het ontmaskeren van al die gedachten en politieke handelingen die oorlog rechtvaardigen. Doorgaan met het blootleggen van het gevaar dat niets doen en dat zonder mentaliteitsverandering oorlog (in welke vorm dan ook) in het gerede ligt. Doorgaan met het bekend maken van vredestructuren nationaal en internationaal, die behulpzaam kunnen zijn bij het leren van vrede in modellen, in gesprekken en in omgangsvormen. Waarom geen trainingen in vredespolitiek, aansluitend bij jongeren die de Verenigde Naties spelen? Waarom geen modellen voor vredesonderhandelingen, aansluitend bij wat Instituut Clingendael doet? Waarom de knuppel niet in het kerkelijk hoenderhok door van synodes, bisschoppen en gelovigen te eisen een vredesdoel in hun belijdenisgeschriften te formuleren? Waarom geen aansluiting bij cursussen voor pastores om dit soort thematiek in opleiding en nascholing te krijgen? We moeten ergens beginnen. Want, en dat is misschien wel het meest zorgwekkend, spreken over vrede is teveel een zaak van de weldenkende *happy few* geworden die soms, in hoogheid gezeten, bijna verbaasd kijken naar zoveel onwetendheid en

onbenul bij de anderen. Om nu te zeggen dat dit een basis voor vrede is...

Kerk en vrede bestaat al heel lang, bijna 90 jaar, en heeft een roemrucht verleden. Ik hoop dat men uit het verleden inspiratie put om het volgende decennium aan vrede verder te werken en daarna de 100-ste verjaardag viert, zich verwonderend over zoveel vrededenken om zich heen.

Een fort als theologisch symbool

In onze *Vredesspiraal* begint Fort Elmina een terugkerend motief te worden. Dat was geen gepland beleid, maar het zou zomaar tot beleid kunnen uitgroeien. Want Fort Elmina blijkt ons diverse facetten te kunnen aanleveren. De eerste maal dat het langskwam, was bij de vermelding van De Verklaring van Accra door de WARC-kerken die in 2004 op hun wereldbijeenkomst in Accra Fort Elmina bezochten. In de aanloop naar de herdenking van 150 jaar wettelijke Nederlandse afschaffing van de slavernij kwam Fort Elmina weer in beeld. In de reflectie van Rob van Essen op deze bladzijde worden enkele vragen gesteld bij legitimaties, 'theologie' uit de periode van 'onze slavenhouderij'. Een dramatisch 'theologisch' dieptepunt is zo iemand als Capitein: socialisering blijkt in dit historische voorbeeld een belangrijk instrument in de theologische vorming.

In *Nooit weer Elmina* beschrijft Meindert Muller hoe moderne Afrikaanse theologen Fort Elmina nemen als symbool voor het diepe onrecht van de slavernij, en vooral als symbool voor dwalingen in de Europese theologie die slavernij legitimeerde. Op weg naar 1 juli boden de dagbladen Trouw en NRC artikelen waarin wetenschappers de ernst van onze slavenhouderij weer afzwakten, door erop te wijzen dat de slaven niet door ons werden gejaagd, maar gewoon door Afrikaanse mensen aan ons werden verkocht. Fort Elmina was de plek waar dat bijeenkwam. Deze bagatellisering klinkt als die waarmee Krupp en verwante bedrijven zich na de Tweede Wereldoorlog konden legitimeren: dat de verbruikte arbeidskrachten van staatswege werden aangeleverd...

Als we als theologen en vredesmensen onze geschiedenis serieus willen nemen, zijn we aan deze reflecties nog niet voorbij. De mouwen kunnen nog wel even opgestroopt blijven. Misschien kan Fort Elmina net als in Afrika een theologisch symbool worden, *Mahndenkmal*: herinnering, waarschuwing, bezinning, inspiratie. De kans is gegeven dat we er nog vaker van gaan horen.

Redactie

Schuld en schaamte in Elmina

Rob van Essen

Kort voor ik in 1992 een beroep naar Utrecht-West aannam, had ds David Kpobi uit Ghana zijn werk in Utrecht-West afgerond. In het kader van een uitwisselingsprogramma was hij enkele jaren in Utrecht werkzaam en werkte daarnaast aan zijn proefschrift over Jacobus Capitein ('Mission in chains', 1993).

Capitein was als kind door een slavenhaler uit Guinea gehaald en kwam in 1728 naar Nederland, samen met zijn meester die hem de naam Johannes Capitein had gegeven. Hij kreeg hier godsdienstonderwijs en werd in 1735 in de Haagse Kloosterkerk gedoopt. Het was zijn wens om als zendeling terug te gaan naar West-Afrika om zijn mede-Afrikanen voor het christendom te winnen. In zijn boek over Capitein (*De redder van Afrika*) tekent Guus Kuijer zijn tragische lot. Op theologische gronden verdedigde hij de slavernij, omdat geestelijke vrijheid samen zou kunnen gaan met lichamelijke slavernij. En zo werd hij door de West-Indische Compagnie uitgezonden naar Elmina, aan de toenmalige Goudkust. Hij werd noch door de Nederlanders ter plaatse, noch door zijn eigen mensen warm ontvangen en stierf in 1747 als een gedesilluseerd mens.

In het spoor van Capitein

Het is bijna 250 jaar later wanneer ik met een Nederlandse delegatie de Presbyteriaanse kerk van LA (Accra) bezoek. In het programma hoort ook een uitstapje naar Elmina. Het is een fort dat in 1482 door de Portugezen is gebouwd, van waaruit goud (mina = mijn) naar het vaderland wordt gebracht. Maar het wordt later een doorvoerstation voor slaven. Honderdduizenden gaan op transport naar o.a. Amerika en Suriname. In 1637 komt het fort in Nederlandse handen en blijft een 'overslagplaats' tot 1814. De mensen die in de conflicten tussen de verschillende volken aan de Goudkust gevangen gemaakt

werden, werden tot slaaf gemaakt. De westerse slavenhalers kochten de slaven en sloten ze soms maanden in het fort op, tot er weer een scheepslading bij elkaar was.

De rondleiding, in gezelschap van onze gastheren uit La, herinner ik mij als een scherpe flits van bewustwording. 'Zo erg was het dus!' In ruimtes van 10 bij 5 meter werden 150 mensen samengepakt. Vanuit de bovenverdieping keken de Nederlanders in deze hel van honger, vernedering en wanhoop. Op diezelfde verdieping loop je door de kerkzaal, boven de vrouwenverblijven, met een Nederlandse psalmtekst boven de deur: "Zion is des Heeren ruste. Dit is syn woonplaats in eeuwig heyt." (*Psalm 132:13-14*) Een medereiziger had het over 'onze' schuld en ik begreep op deze plek, tus-

sen de Ghanezen, dat je je op zo'n moment bijna schaamt om Nederlander te zijn.

Maar mijn emotie was toch allereerst een andere. Mijn verre voorvader schraapte in Garderen zijn kostje bijeen. Het geld dat in de 'Gouden bocht' van de Amsterdamse Heerengracht terecht kwam, bereikte die ploeteraar op de schrale grond van de Veluwe niet. Wat ik mij daar realiseerde was dat de slavernij deel uitmaakte van een economische structuur die mensen ziende blind maakt. Een 'verslavende' cultuur, waarin de menselijkheid – van slaaf én koopman – verwoest wordt. En dat alles werd eeuwenlang mede in stand gehouden met een beroep op God en Bijbel. Het was nota bene de met de Schriften vertrouwde Isaac da Costa, die in 1823 in zijn *Bezwaren tegen*

den geest der eeuw de slavernij verdedigde met een beroep op de 'vloek op het nageslacht van Cham'. Ja, de slaven moeten blij zijn, want in slavernij zijn ze gelukkiger dan in hun oorspronkelijke staat!

Vrijheid is niet goedkoop

Welk een vreugde slavenwerk mensen bereidt, hebben we de afgelopen periode in Bangladesh gezien. Het is het gevolg van een economische structuur die nog steeds bestaat. Vrouwen worden geslachttofferd in een kledingindustrie die zich niet aan regels onderwerpt, want anders raken ze de klandizie van de westerse modeketens kwijt. Schuldgevoelens over de zonde van de vaders of over het bloesje dat we kopen zet geen zoden aan de dijk. Het gaat erom niet langer te denken vanuit het te beha-

len voordeel, maar zichtbaar te maken welke prijs anderen betalen voor onze welvaart. De afgelopen jaren is er de tendens zich af te zetten tegen 'slachtoffergedrag'. Mensen moeten niet zeuren, maar iets aan hun situatie doen. Daar zit een grond van waarheid in.

Maar wie in Elmina vastgeketend op transport zat te wachten kon niets doen. Wie achter tralies van een textielfabriek of onder betonblokken begraven ligt, die is slachtoffer. Hun verhaal moet verteld, voor hun recht moet opgekomen worden, want vrijheid krijgen ze niet cadeau.

ING investeert in de wapenindustrie

Mark Akkerman

Het bestuur van Kerk en Vrede schreef als rekeninghouder een brief aan de ING Bank met de dringende oproep "gelden duurzaam te beleggen en louter aan te wenden voor geweldloze conflictbemiddeling." Geen overbodige oproep: de Eerlijke Bankwijzer noemt het beleid van ING op het gebied van wapens 'twijfelachtig' en geeft de bank een onvoldoende.

Die onvoldoende "wordt veroorzaakt doordat ING Groep wel alle relaties uitsluit met bedrijven die wapenembargo's schenden, maar haar beleid verder beperkt door het alleen toe te passen op handelsfinanciering, waardoor leveranties van conventionele wapens aan controversiële regimes indirect wel gefinancierd kunnen worden." Hoewel ING er alles aan doet om een ander imago hoog te houden, hebben de afgelopen jaren voldoende voorbeelden opgeleverd om dit beeld te ondersteunen. Daarnaast investeert ING voor flinke bedragen in kernwapenbedrijven.

Indonesië en Marokko

Afgelopen januari financierde ING de levering door Damen Schelde van een korvet aan Indonesië. De waarde van deze order bedraagt ruim 230 miljoen euro. Eerder werden, voor een deel samen met de Rabobank, al leveranties aan Indonesië van vier soortgelijke korvetten gefinancierd, voor in totaal ruim een miljard euro. Ook de verkoop van drie fregatten aan Marokko, wederom door Damen Schelde, kon in 2008 op financiering door ING en de Rabobank rekenen. Tegen de uitvoer van korvetten naar Indonesië werd campagne gevoerd door de *Campagne tegen Wapenhandel*. Daarbij werd gewezen op het risico dat de schepen tegen de eigen bevolking zouden worden ingezet, door middel van kustbeschietingen en troepentransporten, en op de onverantwoorde besteding van overheidsgeld in een land waar de helft van de bevolking onder de armoedegrens leeft. De ING toonde zich, net als de Rabobank, doof voor de protesten.

Libië

De zogenaamde Arabische Lente in 2011 vestigde ook de aandacht op wapenleveranties, ondermeer vanuit Nederland, aan de dictatoriale regimes in het Midden-Oosten en Noord-Afrika. Terwijl het geweld in Libië in volle gang was, bleken ING en Robeco (Rabobank-Groep) nog altijd te beleggen in bedrijven die recentelijk wapens aan de regering-Khadafi

hadden geleverd. EADS, BAE Systems en Finmeccanica zijn de grote Europese wapenproducenten die gezamenlijk eigenaar zijn van MBDA. Dit bedrijf verzorgde het Libische leger van antitankraketten en een beveiligd communicatiesysteem.

ING was al in 2009 gewezen op de onhoudbaarheid van investeringen in MBDA, dat ook kernraketten produceert, maar zag geen reden deze stop te zetten. In 2011 maakte de bank zich er vanaf door te stellen: "ING heeft geen leveringen van wapens aan Libië gefinancierd." Een nietszeggende bewering, omdat ING dan wel niet deze specifieke wapenleveranties zal hebben gefinancierd, maar wel degelijk geld heeft gestoken in wapenproductie door MBDA.

Syrië

ING bleek inderdaad niets geleerd te hebben van het Libië-verhaal, want vorig jaar bleek de bank ook te beleggen in bedrijven die controversiële leveringen aan het Syrische regime op hun geweten hebben. Het al eerder genoemde Finmeccanica leverde, na het uitbreken van de opstand, 500 radiosets aan de Syrische politie. Netapp leverde technologie waarmee een omvangrijk internetcontrolesysteem gebouwd werd. Dat systeem

stelde de Syrische overheid in staat strenge internetsurveillance te plegen en websites van andere oppositiegroeperingen te hacken. ING stelde in dit geval dat het de bewuste investeringen nog eens zou bekijken.

Kernwapens

Uit onderzoek voor de Eerlijke Bankwijzer bleek dat ING in februari 2013 aandelen en obligaties van twintig kernwapenfabrikanten met een totale waarde

van 658,2 miljoen euro beheert en via bankinvesteringen voor 318,3 miljoen euro kredieten aan hen verstrekt. Het is daarmee de Nederlandse bank die veruit het meest investeert in kernwapenbedrijven.

Een opmerkelijke uitkomst voor een bank die stelt: "ING deelt de zorgen van de internationale gemeenschap ten aanzien van kernwapens. Daarom financie-

ren we geen productie, onderhoud of handel in deze wapens." Dit uitgangspunt wordt echter ondermijnd door diverse uitzonderingen. Zo geldt het beleid niet voor alle door ING beheerde beleggingsfondsen en worden niet alle kernwapenbedrijven uitgesloten.

Op dit vlak onderscheidt ING zich helaas in de praktijk niet van vele andere financiële instellingen. Recent onderzoek van de *Campagne tegen Wapenhandel* wees uit, dat Nederlandse pensioenfondsen inmiddels voor meer dan 1 miljard euro beleggen in kernwapenbedrijven. Toch zijn er ook banken en pensioenfondsen die ervoor kiezen helemaal niet in kernwapenbedrijven te beleggen.

Ronduit slecht

De investeringspraktijk van de ING op het gebied van wapenproductie en -handel is ronduit slecht te noemen. De bank probeert zich er steeds uit te draaien, door bijvoorbeeld te stellen dat alleen civiele activiteiten van wapenfabrikanten worden gefinancierd, maar dat overtuigt niet. Veel personen en organisaties hebben een rekening lopen bij ING. Zij kunnen net als *Kerk en Vrede* aan de bel trekken, hun onvrede met het beleid uitspreken en bij onvoldoende resultaat overstappen naar een bank met een beter beleid. Het opbouwen van druk vanuit de eigen klantenkring blijkt steeds weer een cruciale factor om financiële instellingen ertoe te brengen hun koers te wijzigen.

Het antwoord van ING is te lezen op onze website.

Voor meer informatie: www.stopwapenhandel.org en www.eerlijkebankwijzer.nl

Van: **Bestuur Kerk en Vrede,**
Postbus 1528,
3500 BM Utrecht

Aan: **Raad van Bestuur ING,**
Dhr. J. Hommen,
Amstelveenseweg 500,
1081 KL Amsterdam.

11 Juni 2013.

Betreft: **Investeren in bewapening.**

Geachte Raad van Bestuur, geachte heer Hommen,

In de recente Eerlijke Bankenwijzer wordt het beleid van de ING ten aanzien van wapenproducties en wapenleveranties als twijfelachtig bestempeld en scoort het matig tot onvoldoende.

Dit wordt veroorzaakt doordat uw bedrijf restricties alleen toepast op handelsfinanciering. Uit praktijkonderzoek van 2013 blijkt dat ING aandelen en obligaties heeft van 20 kernwapenfabrikanten ter waarde van 658 miljoen euro en via bankeninvesteringen voor 318 miljoen euro aan kredieten verstrekt.

Volgens een onderzoek van Profundo van juli 2012 is ING via Finmeccanica betrokken bij militaire leveranties van 2007 tot 2010 aan het bewind van Khadafi en Libië en van 2008 tot heden aan het regime van Syrië. Tevens is ING via investeringen in Netapp voor tientallen miljoenen betrokken bij leveranties van elektronica en internetcontrolesystemen aan de Syrische president Assad.

Als principiële vredesbeweging wijzen wij geweldsmiddelen radicaal af. Oplossing van conflicten dient te worden bewerkstelligd via onderhandelingen, bevorderen van de dialoog en fundamentele mensenrechten. Wij doen een dringend beroep op de Raad van Bestuur om de gelden van de ING duurzaam te beleggen en louter aan te wenden voor geweldloze conflictbemiddeling.

Wij zien uw beleid graag daarop aangepast.

In afwachting van uw antwoord,
Hoogachtend,

Henk Baars, *voorzitter*
Jan Anne Bos, *secretaris*

12 t/m 15 september

Platform VDV

Het platform *Vrouwen & Duurzame Vrede* (VDV) is gestart met een veelzijdig project: "Vrede, Religie en Vrouwelijk Leiderschap". Religie als inspiratiebron voor vrouwelijk leiderschap op het gebied van Vrede en Verzoening. Met dit project wil platform VDV (allochtone en autochtone) vredesvrouwen inspireren en ondersteunen in hun verzet tegen onderdrukkende interpretaties van hun religie; en meer draagvlak creëren voor leiderschap van vrouwen binnen de vredesactiviteiten. *Info:* Kontakt der Kontinenten, Amersfoortsestraat 20, 3769 AS Soesterberg, 034-6351755, www.vrouwenenduurzamevrede.nl/home

20 t/m 29 september

Landelijke Vredesweek

De Landelijke Vredesweek 'Act for Peace' staat dit jaar in het teken van vredesactivisme. Bij dit thema, dat voldoende ruimte biedt voor creatieve invulling, krijgt Syrië bijzondere aandacht. Diverse locaties. Campagne-materialen over vredesactivisme zijn beschikbaar. Organisatie: Ministerie van Vrede (IKV Pax Christi). *Info:* www.ministerie-vanvrede.nl

21 september

Reünie Oud-totaalweigeraars
Theo Koster zoekt contact met mede-totaalweigeraars voor een reünie. *Info:* 0521-321087. E-mail: Theo.Koster@antenna.nl

28 september

Anti-kernwapenactie bij Volkel

Zie aankondiging over de modernisering van kernwapens op blz. 2.

t/m 28 december

Expositie 'Vergeven en verzoenen'

Deze expositie geeft een indringend beeld van de ontmoetingen tussen slachtoffers van geweld en hun daders. Verzetmuseum Zuid-Holland, Turfmarkt 30, Gouda. Organisatie: Museum voor Vrede en Geweldloosheid. *Info:* 06-28350790. E-mail: info@vredesmuseum.nl. Web: www.vredesmuseum.nl

Agenda

22 september

Interreligieuze Vredesdienst

10:00 uur Antoniuskerk, Kanaalstraat 200, Lombok Utrecht.

6 oktober

Wake Detentiecentrum Zeist

Elke eerste zondag van de maand om 16.30 uur, Richelleweg 13, Soesterberg. Door onze aanwezigheid proberen we de aandacht te vestigen op deze humanitaire onhoudbare situatie. Breng bloemen mee! *Info via:* 030-6920592 / 06-38795678 of 030-6975362 / 06-29025008 en www.wakezeist.nl

12/13 oktober

Doopsgezind WereldWerk

In dit weekend wordt in Dopersduin (Schoorl) de najaarsconferentie gehouden van doopsgezind WereldWerk en (vanaf 11 oktober) de Jongeren Doopsgezinde Vredes Groep. Thema: 'Vrede dichtbij'. *Info* (aanmelding en kosten): www.dgwereldwerk.nl of jetromijn@hetnet.nl

13 oktober

Schipholwake

Iedere tweede zondag van de maand van 14:00 tot 15:30 uur. In de nieuwe Schipholgevangenis zitten veel mensen die niet in Nederland mogen (ver)blijven, omdat ze niet over voldoende papieren beschikken. Met deze wakes willen we een teken van solidariteit aan de migrantengevangenen geven. Ook willen we duidelijk maken dat wij grote vragen hebben bij het opsluiten van mensen die niets misdaan hebben. *Info:* www.schipholwakes.nl

30 oktober tot 8 november

Wereldraad van Kerken in Zuid-Korea

Deze 10e vergadering van de Wereldraad van Kerken vindt plaats in Busan, Zuid-Korea. Zij heeft het mandaat om de toekomstige agenda van de raad in te stellen, het bestuur en ambtenaren te kiezen en om

namens de kerken te spreken met een publieke stem. Het is ook een uniek moment voor de hele gemeenschap van lidkerken om samen te komen in gebed en viering. Verdere *info:* www.raadvankerken.nl/pagina/2414/belang_van_busan.

3 november

Wake Detentiecentrum Zeist

Zie *info* bij 6 oktober.

10 november

Schipholwake

Zie *info* bij 13 oktober.

15-17 november

2.Dh5-festival

Van 15 t/m 17 november vindt in Den Haag het jaarlijkse 2.Dh5-festival plaats, het weekend van activisten over manieren om de wereld te 'versleutelen', met workshops en discussies. Houd de website (www.2dh5.nl) in de gaten voor nadere informatie. E-mail: info@2dh5.nl

1 december

Wake Detentiecentrum Zeist

Zie *info* bij 6 oktober.

4 december

Symposium Vrije Universiteit

De Stichting Vredeswetenschappen organiseert haar jaarlijkse symposium in samenwerking met IKV Pax Christi op woensdag 4 december 2013 vanaf 14:00 uur aan de Vrije Universiteit Amsterdam. Het symposium zal dit jaar in het teken staan van bescherming van burgers in Syrië. Professor *Marlies Glasius*, verbonden aan de Universiteit van Amsterdam en de Vrije Universiteit Amsterdam, zal hierover een lezing houden, waarna een debat volgt met verschillende specialisten op dit gebied. Op het symposium zal tevens de jaarlijkse scriptieprijs 'Visies op Vrede' worden uitgereikt aan de auteur van de beste masterscriptie over dit thema, in het afgelopen jaar geschreven aan een Nederlandse universiteit. Deze prijs wordt georganiseerd in samenwerking met ASN Bank en UPEACE The Hague. Voor meer informatie zie www.visionsonpeace.nl.

8 december

Schipholwake

Zie *info* bij 13 oktober.

1 januari 2014

Werelddag van de Vrede: 'Solidariteit'

Paus Franciscus plaatst de Werelddag van de Vrede in het teken van een wereldwijde solidariteit met armen en gemarginaliseerden. Het thema is: "Broederlijkheid, fundament voor de weg naar vrede". In zijn boodschap voor de Werelddag van de Vrede promoot paus Franciscus een 'cultuur van de ontmoeting' die moet leiden tot een rechtvaardiger wereld. Hij pleit voor 'een globalisering van de broederlijkheid' als contra-model voor 'de globalisering van de onverschilligheid'. Armen en behoeftigen worden vaak gezien als een last en belemmering voor de vooruitgang.

Colofon

Vredesspiraal is het kwartaalblad van de Vereniging Kerk en Vrede.

Redactie

Mark Akkerman, Jan Anne Bos, Héleen Broekema, Rob van Essen, Lambert van Gelder (eindred.), Leen van den Herik, Yosé Höhne-Sparborth.

Kerk en Vrede

Kerk en Vrede is een landelijke vereniging van mensen die binnen en buiten de kerken actief zijn voor ontwapening en geweldloosheid. Het alom heersende geloof in geweld – ook binnen de kerken nog niet overwonnen – moet weerlegd

en ontzenuwd worden. Elke poging tot (christelijke) rechtvaardiging van militair geweld en van voorbereiding daartoe verhindert de dienst der verzoening waartoe kerken en christenen geroepen zijn.

Abonnement

Als u het werk van *Kerk en Vrede* onderschrijft en wilt steunen, meld u dan aan als lid of donateur. Leden betalen tenminste € 40,- per jaar, inclusief een abonnement op *Vredesspiraal* en een aantal keren per jaar een ledenbrief. Een abonnement zonder lidmaatschap kost € 15,- per jaar. Bankrekening: 435382.

Lezersbrieven

Lezers kunnen altijd reageren via onder-

staande adressen. De redactie rekent op bijdragen van ca. 350 woorden. In voorkomende gevallen behoudt de redactie zich het recht voor om langere bijdragen eventueel in te korten.

Adressen

Postadres van *Kerk en Vrede* en *Vredesspiraal*
Postbus 1528, 3500 BM Utrecht.
Bezoekadres: Obrechtstraat 43, Utrecht
Telefoon 030-2316666; fax: 030-2714759

E-mail: vredesspiraal@kerkenvrede.nl
en/of: a.debruijn@kerkenvrede.nl
Website: www.kerkenvrede.nl
Facebook: www.facebook.com/kerkenvrede
Twitter: <http://twitter.com/#!/kerkenvrede>

Advertenties

Informatie via www.kerkenvrede.nl of via lvdherik@narratio.nl

Officemanager

Arie de Bruijn

Layout en druk

Narratio, Gorinchem
ISSN-nr. 1574-2725

Liederen om Vrede (7)

Kerk en Vrede kan, mede gezien de vele positieve reacties, terugzien op een sfeervol en geslaagd Korenfestival *Songs of Peace 2013*. Met 1022 bezoekers tussen 17:00 – 22:00 uur was het festival op 21 juni een groot succes voor: *Kerk en Vrede, Vrede van Utrecht 300 jaar, Kerkennacht*, de deelnemende koren en de solisten. *Zie voor een beeldverslag de volgende bladzijde.*

De overtuigende inbreng van Tania Kross, het boeiende orgelspel (Shalom) van Gonny van der Maten, en de bijzondere inbreng van Aart de Kort als componist en begeleider maakten het festival tot een ware happening.

De Festivalcompositie van Aart de Kort is gecomponeerd over lied 25 uit de vredesbundel: *Put peace into each other's hands, Reik elkaar de vrede in de hand*. Een tekst van Frederik Herman

Kaan (1929-2009) op een melodie, die in de Engelse Hymnal bekend staat als *St. Columba*. Fred Kaan is een Nederlander: geboren in Haarlem, opgegroeid in Zeist. Mede door de gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog wordt hij overtuigd pacifist. Vanaf 1952 woont hij in Engeland, met een onderbreking van tien jaar, toen hij werkte voor de Wereldraad van Kerken in Genève. Hij schreef liederen die inhoudelijk dicht bij de mensen staan dan de reguliere Engelse hymns. Niet iedereen was in de jaren zestig van de vorige eeuw direct enthousiast over een lied als *We have a King who rides a donkey* op de melodie van *What shall we do with a drunken sailor*, maar inmiddels zijn veel liederen van hem bekend en geliefd geworden. Ze zijn te vinden in een groot aantal liedbundels. *Put peace into each others hands*

is recent ook opgenomen in het nieuwe liedboek voor de protestantse kerken, in een vertaling van Andries Govaart. Zou het dan toch geholpen hebben, dat het eerste exemplaar van de jubileumbundel ter gelegenheid van 85 jaar Kerk en Vrede “en alle angst voorbij” aangeboden werd aan de coördinator van het nieuw liedboek Ds. Pieter Endedijk? De tekst zoals die in de jubileumbundel staat diende als uitgangspunt voor de compositie. Van het eerste couplet bestaat een vertaling in het Nederlands. De overige vier coupletten laten zich minder goed in het Nederlands ‘overzetten’. ‘En waarom zouden we juist dit lied, van een bekende Engelse Nederlander, niet in het Engels blijven zingen?’, aldus Jan Marten de Vries, verantwoordelijk voor de samenstelling en redactie van de jubileumbundel ‘en alle angst voorbij’, in zijn toelichting bij het lied *Put peace into each other's hands*. En zo heeft Aart de Kort deze coupletindeling ook gehandhaafd in zijn *Cantata for Peace*. Deze compositie telt daardoor uiteindelijk zeven delen: I Prelude (*piano + orgel*) II Choral I (*soprano*) III Choral II (*koor*) IV Dialogue (*dubbelkorig*) V Air (*soprano + piano*) VI Choral III (*close harmony*) VII Final (*allen*)

Na een wervelende, aanzwellende inleiding door vleugel en orgel, valt de muziek volledig terug op een verstilde, vrij geïmproviseerde solo voor zangstem (II). Deel V is een aria voor zangstem en piano, terwijl in het largo van deel VII de solist nog een bovenstem heeft. Deel III begint met een vierstemmige koorzetting, direct gevolgd door een eenstemmige herhaling met samenzang. Voor deel IV wordt een indeling gemaakt, zodat de dubbelkorigheid goed tot uitdrukking komt.

Deel VI is wellicht de grootste uitdaging: a capella ‘close harmony’ (mp). De Final, deel VII, opent met tweestemmig vrouwenkoor en éénstemmig mannenkoor, waarna een brede éénstemmige herhaling volgt, met samenzang en een bovenstem (descant) voor de solist, geheel naar Engelse traditie. Het was een prachtige apotheose van een feestelijk korenfestival ‘*Songs of Peace 2013*’.

Arie de Bruijn
Projectleider *Songs of Peace 2013*

BON voor VREDE

- ☐ Noteer mij voor € 15 als abonnee op het kwartaalblad *Vredesspiraal*. Daarmee ondersteun ik ook het werk van *Kerk en Vrede*. Ik wacht met betalen op de acceptgiro.
- ☐ Noteer mij als lid van *Kerk en Vrede* voor € 40 per jaar. Ik ontvang dan de *Vredesspiraal* en de ledenbrief van *Kerk en Vrede*. Ik wacht met betalen op rekening.

Stuur mij (bij mijn bestelling ontvang ik een acceptgiro):

- ☐ slavernijkwartet € 7,00
- ☐ velletje vredeszegels ‘Maak oorlog illegaal’ 10 stuks à € 6,00
- ☐ oecumenische vredesconvocatie Kingston rechtvaardige vrede, werk voor de kerk € 5,00
- ☐ 10 stickers klein € 0,60
- ☐ 10 stickers groot € 5,00
- ☐ het boek “Oorlog verkopen” à € 13,50
- ☐ de vredesliederenbundel “En alle angst voorbij” à € 9,75
- ☐ de brochure “Wees niet bang” (Oecumenische Bezinning) à € 4,00
- ☐ de brochure “60 jaar NAVO” à € 1,50
- ☐ een VREDE- vlag (1 x 1,5 m) à € 10,00
- ☐ een grote VREDE-vlag (2 x 3 m) à € 50,00
- ☐ een VREDE-kaart € 0,50
- ☐ een pakketje van 50 VREDE-kaarten voor € 17,50
- ☐ VREDE-kaarsen (12 cm hoog / 6 cm diameter) à € 6,00*

Voor de overige producten: zie onze website

* (N.B. kaarsen moeten voor € 6,75 als pakket gefrankeerd worden, onafhankelijk van het bestelde aantal kaarsen)

naam: -----

adres: -----

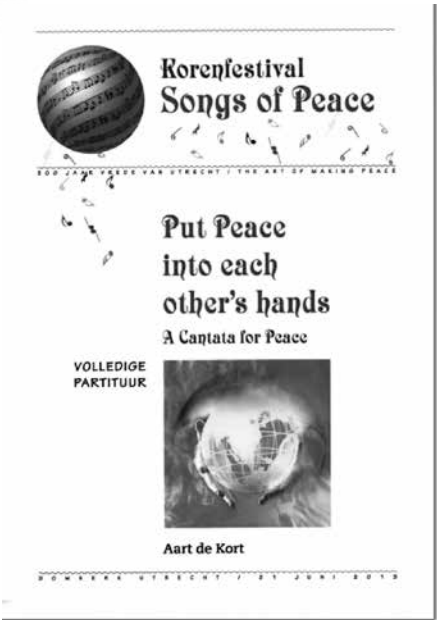
Postcode en plaats: -----

Na aankruisen en invullen deze bon opsturen naar:
Kerk en Vrede, Antwoordnummer 4448, 3500 VB Utrecht
(een postzegel mag, maar hoeft niet)

Lied: 'Geef vrede door van hand tot hand' (Nieuwe Liedboek, Gez. 101)

- Geef vrede door van hand tot hand met liefde, onze redding: wees vriendelijk in woord en daad bewogen om Gods schepping.
- Geef vrede door van hand tot hand, als brood om uit te delen; kijk ieder mens met warmte aan, zo kunnen breuken helen.
- De sterke, zachte hand zij dank, die meer dan troost kan geven: als woorden stokken, spreekt de hand in vriendschap steun en zegen.
- Geef Christus door van hand tot hand, zijn liefde schenkt ons leven. Geef vrede door, geef haar een kans: een schat om uit te delen.

Zelfbeeld van de almachtige

Hoe kun je de klok luiden tegen een staat die zich vergoddelijkt? Waar in kerk en theologie het geloof in een almachtige God tanende is, is Amerika druk bezig de trekken van deze almachtige godheid over te nemen. Waar oppositie is tegen het almachtige Amerika snorren de drones hoog in de lucht op zoek naar terroristen. Ieder die zich tegen het almachtige Amerika verzet, is in principe een terrorist. Wie als terrorist gedefinieerd en gespot wordt, wordt vanuit den hoge geëxecuteerd zonder enige vorm van proces. Dat scheelt Amerikaanse levens. Het kost aan vele onschuldige burgers het leven. Dat is de bijkomende schade die voor lief wordt genomen. Wie de berichten over aanvallen met drones in Jemen en in Pakistan

leest, leest dat alleen terroristen om het leven zijn gekomen. Dat heeft het almachtige Amerika in al zijn alwetendheid zo bepaald. Daarmee bevestigt Amerika het zelfbeeld dat het opkomt voor gerechtigheid en mensenrechten en de vrije wereld beschermt tegen ieder vorm van verzet. Daarom moet Bradley Manning zo zwaar gestraft worden. Manning laat van binnenuit zien dat dit zelfbeeld een vals zelfbeeld is. Manning brengt o.a. een filmpje naar buiten over een executie van Irakese burgers vanuit een Amerikaanse helikopter. Het zijn verbijsterende beelden. Ze hebben Bradley Manning ook geschokt. Door deze beelden viel hij van zijn geloof als militair. Hij meende te strijden voor gerechtigheid en vrede, maar hij ontdekte

een andere werkelijkheid. Hij heeft tal van documenten naar buiten gebracht om zijn geloofsafval te onderbouwen. Amerika doet niet wat het zegt te doen. Vanaf dat moment moest hij als ketter veroordeeld worden. Hij komt aan ‘god Amerika’ en god Amerika slaat hard terug. Manning via een drone executeren mag niet in Amerika. Hem 90 jaar opsluiten is een mogelijkheid. Manning heeft lef. Laten we hem als vredesbeweging steunen waar we maar kunnen. Hij is een man die niet knielt voor het almachtige Amerika. Een soort Daniël, maar dan in 2013.

Bram Grandia
(IKON rtv)

SONGS OF PEACE

